

Calfa Sözlüğü'nde Türkçe Sözcüklerden Yabancı Eklerle Türetmeler

Derivations from Turkish Words with Foreign Affixes in Calfa Dictionary

Ayhan Bayrak

Dr., Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara / Türkiye

✉ ayhan_bayrak@hotmail.com

ORCID 0000-0001-5245-6120

Atıf

Citation

Bayrak, Ayhan (2021). Calfa Sözlüğü'nde Türkçe Sözcüklerden Yabancı Eklerle Türetmeler. *Dil Araştırmaları*, 28: 127-141.

Başvuru

Submitted

30.03.2021

Revizyon

Revised

09.05.2021

Kabul

Accepted

18.05.2021

Çevrimiçi Yayın

Published Online

31.05.2021

Öz

Orijinal adı Dictionnaire De Poche Français - Turc olan Calfa Sözlüğü Fransızcadan Osmanlı Türkçesine iki dilli bir sözlüktür. Eseri 1865 yılında bir Osmanlı Ermenisi olan Ambroise Calfa yazmıştır. Eserde 25000 civarında farklı Türkçe sözcük yer alır. Bunların büyük bir bölümü türemiş ve birleşik yapıdır. Eserde Türkçenin belli başlı yapım ekleriyle türetilmiş çok sayıda sözcük bulunur. Bunların yanında Türkçe sözcüklerden yabancı eklerle türetilmiş bazı sözcüklerin de olduğu görülür. Bu tür sözcükler analogi yoluyla meydana gelmiştir. Eserde geçen böyle sözcüklerin bir kısmı Calfa'ya özgüdür. Calfa'ya özgü bu sözcükler Fransızca sözcüklere karşılık bulunamadığında, söz öbeği veya alıntı sözcükler kullanılmak istenmediğinde veyahut alıntı sözcüklere alternatif bir söz bulunmak istendiğinde türetilmiştir. Bu türetmeler eserde yerli sözcüklerin olabildiğince değerlendirilmeye çalışıldığını göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Calfa, Fransızca Osmanlı Türkçesi Sözlüğü, yabancı eklerle türetilmiş sözcükler

ABSTRACT

Calfa Dictionary, originally called Dictionnaire De Poche Français-Turc is a bilingual dictionary from French to Ottoman Turkish. Ambroise Calfa, who was an Ottoman Armenian, wrote this work in 1865. There are around 25000 different Turkish words in the work. Most of them are derived and compound words. In the work, there are many words derived by the main formatives of Turkish. In addition to these, it is seen that there are some words derived from Turkish words by foreign affixes. Such words came about by analogy. Some of such words in the work are specific to Calfa. Calfa-specific words are either derived when French words cannot be translated, when phrases or the use of quoted words are not desired or an alternative word to quoted words is desired. These derivations show that native words are tried to be evaluated as much as

possible in the work.

Keywords: Calfa, Dictionary of French Ottoman Turkish, words derived with foreign affixes.

Giriş

Canlı bir varlık olan dil zaman içinde görülen coğrafi, tarihî, sosyal, kültürel vb. değişimlere ve gelişmelere bağlı olarak kendi söz varlığını sürekli yenilemek durumundadır. “Zamanın getirdiği buluşlar, dinler, fikir akımları dilde yeni kavramları karşılamayı gerektirir.” (Banguoğlu 1998: 154). “Düşüncelerin gelişmesi, durmadan yeni yeni düşüncelerin doğması, bilimin ilerlemesiyle yeni kavramların ortaya çıkması ve bunlara yeni sözcüklerin bulunması, yaratılması da zorunlu olur.” (Akarsu 1984: 69). Türkçede ihtiyaç duyulan yeni sözleri karşılamak için türetme, kelime birleştirme, mevcut sözcüklere yeni anlamlar yükleme, başka dillerden alıntı yapma gibi farklı yollar izlenir. Dilin kendi imkânlarıyla yapılan sözlerde belli kurallar gözetilir. Yani yeni kavramları karşılamak için yapılan türetme ve kelime birleştirme gelişigüzel yapılamaz.

Türkçede türetme kuralları ve türetmede kullanılacak ekler bellidir. “Kelime yapmak... gerek kök ve gövdeleri gerek onlara getirilecek yapım eklerini dilin gelişme, temayül ve kaidelerine aykırı düşmeyecek şekilde seçmek ve kelimeyi ona göre teşkil etmek demektir.” (Ergin 1993: 140).

Türemiş sözcüklerde birincil unsur her zaman kök veya gövdedir. Ekler sözcükte hiçbir zaman asli unsur olamaz. “Cezir (kök) manayı havi esaslı bir unsurdur. Kelimenin asıl mayası, çekirdeği demek olan fikri ifade eder ki, buna ilâve olarak yüklenecek malûmat, yine gelüp onun etrafına kümelenir.” (Deny 1941: 7). Her ne şekilde olursa olsun eklerin tek başına bir anlamı ve işlevi yoktur. Bundan dolayı hiçbir zaman kök veya gövdeye denk olamaz, sözcükte hep ikincil konumdadır.

Yine aynı şekilde sözcüklerin nasıl bir araya geleceği, nasıl birleşik kelime oluşturacağı da bellidir. “Birleşik kelime, yeni bir kavramı veya yeni bir nesneyi karşılamak üzere iki ya da daha çok kelimenin belirli şekil bilgisi kurallarına uyularak yeni bir anlam birliği oluşturacak biçimde bir araya getirilmesidir.” (Korkmaz 2009: 137).

Sözlükler bir dilin söz varlığının toplandığı kitaplardır. Bugün herhangi bir Türkçe sözlüğe bakıldığında on binlerce söz görülebilir. Sözlükte yer alan bütün bu sözler Türkçedir. Fakat sözlüklerdeki bir kısım türemiş ve birleşik sözcüğün Türkçenin yapı ve işleyişine uygun olmadığı hemen fark edilebilir. Sözlüklerde *dokunmatik, işkolik, işgüzar, bayraktar, sancaktar, emektar, oyunbaz, düzenbaz, kuşbaz, boyahane, dökümhane, duyusal, yerel, aybeay, günbegün* gibi birçok sözcük yer alır. Bu sayılan Türkçe sözcüklerin ortak özelliği yabancı ek veya yapılarla oluşturulmuş olmasıdır. Yani sözcükler meydana getirilirken Türkçe kurallar gözetilmemiştir.

Türkçenin belli dönemlerinde bazı yabancı yapı ve eklerin söz varlığında kendine yer bulduğu görülmektedir. “Dile yabancı bir dilden sözcükler girebildiği gibi, yabancı kalıp ve kurallar da girebilmektedir. Bu yalnız Türkçeye özgü bir durum değildir.” (İmer 1976: 79). “Arapça ve Farsça kelimelerin gelişiyile beraber Arapça ve Farsça

dilbilgisi âdetleri de gelmiştir." (Lewis 2016: 17). Bu bağlamda Türkçeye alıntı sözlerle beraber bazı yabancı yapı ve eklerin girmesini, ihtiyaç duyulan sözcüklerin karşılanmasında bunlardan yararlanılmasını doğal karşılamak gerekir.

"... her dilde, kökler gibi ekler de eskidir, azdır, sayılıdır. Ek ve kök bakımından böyle sınırlı bir kaynağa dayanan diller, durmadan ilerleyen uygarlığa yetişmek, başa baş gitmek zorundadır" (Hatiboğlu 1981: 5). Türkçede sözcük türetmede kullanılan bazı yabancı ekler dilin sınırlılıklarını aşma, yeni kavramları karşılama çabasının bir sonucu olarak görülebilir.

İki dilli sözlüklerde çoğu zaman kaynak dilden hedef dile çeviri yapılırken birtakım sorunlar ortaya çıkmaktadır. "...özellikle farklı kültürlerden olan dillerde uygun kelime eşdeğerlerini bulmak zor bir iştir." (Baskın - Mumcu 2017: 231). Yabancı dillerden Türkçeye çevirilerde kavramları tek sözcükle karşılamak için bazen yabancı ekler kullanılarak yeni sözcükler türetilmektedir.

Türkçede yaygın olarak kullanılan birtakım yabancı kökenli eklerin bazı gramer kitaplarında kendine yer bulduğu görülür. Korkmaz, Türkiye Türkçesi Grameri adlı eserinde türetme eklerini başlık başlık sıralarken yabancı ekler başlığı altında +î, +ât, +dâr, +al eklerini de vermektedir. Bununla birlikte addan ad türeten ekler arasında +sAl ekini ayrıca gösterir (2009). Göksel ve Kerslake *Turkish: A Comprehensive Grammar* adlı eserinde isimden isim yapan ekler arasında Arapça ve Farsça kökenli eklerin de bulunduğu söyleyerek -dan, -vari, -(v)i, -tay, -sAl, -iye gibi eklerin olduğu bir liste verir (2005). Fakat verdiği bu listede sadece Arapça ve Farsça kökenli değil başka dillerden de eklerin olduğu görülmektedir. Lewis de *Turkish Grammar* adlı eserinde Türkçede isim ve sıfat yapan ekleri sayarken yabancı kökenli -(s)el, -ane, -varî eklerine de yer vermiştir (1967). Adalı, Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler adlı eserinin türetim ardılları bölümünde -SAL ve -TAY eklerine de yer vermiş ve bu eklerle türetilen *uy-sal, gör-sel, işit-sel, kutsal; danıştay, kurultay* gibi sözcükleri örnek göstermiştir (2004). Adalı'nın verdiği *uysal* dışındaki sözcüklerin yabancı kökenli eklerle türetildiği görülmektedir.

Türkçede yabancı ekler ve yapılarla yeni sözcükler yapmak da ihtiyaç duyulan sözcüklerin karşılanmasında kullanılan bir yoldur. Çok sık olmasa da ihtiyaç duyulan yeni kavramlar bu şekilde karşılanmaya çalışılmıştır.

Yabancı ek ve yapılarla sözcük türetme veya yeni sözcükler yapma günümüz Türkiye Türkçesine özgü bir durum değildir. Osmanlı dönemi sözlüklerine bakıldığında da böyle sözcükler görülecektir. Özellikle iki dilli sözlüklerde, bunlardan da yabancı dilden Türkçeye olan sözlüklerde bu sözcükler nispeten daha fazladır.

Osmanlının son dönemlerinde Batı ile ilişkilerin artmasıyla birlikte iki dilli birçok sözlük yazılmıştır. Bu sözlüklerden biri de A. Calfa'nın 1865'te Latin harfleriyle yazmış olduğu Fransızca - Osmanlı Türkçesi sözlüğüdür.

Calfa'da 25.000 civarında farklı Türkçe sözcük yer almaktadır. Bu söz varlığının büyük bölümü türemiş ve birleşik yapıli sözcüklerden oluşur. Eserde yerli sözcüklerin yanında Arapça ve Farsça gibi Doğu dillerinden, İtalyanca ve Fransızca gibi Batı dillerinden, Rumca gibi Anadolu'da meskûn bulunan Rumlardan konuştuğu dilden alınma sözcükler de vardır.

Calfa'da Fransızca sözcükleri karşılamak için kullanılan Türkçe söz varlığında bazı türemiş veya birleşik yapıli sözcüklerin Türkçe dil bilgisi kurallarıyla değil de yabancı dil bilgisi kurallarıyla oluşması / oluşturulması dikkat çeken bir noktadır. Eserde, Türkçe eklerle türetilen çok sayıda sözcük yer alır. Fakat bazı durumlarda yabancı eklerin de Türkçe ekler gibi kullanıldığı görülür. Bazen bu eklerle yeni kavramları karşılayacak sözcükler türetilmiştir. Böylece Fransızca sözcüklere karşılık bulunmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmada Calfa'da geçen Türkçe söz varlığındaki yabancı eklerle türetilmiş sözcükler üzerinde durulacaktır. Söz konusu türetmelerle karşılanan Fransızca sözcüklerin Rhasis, Bianchi, Hindoglu, Mallouf, Şemseddin Sami gibi sözlükçülerin tarihî; Saraç, Yurdakul gibi sözlükçülerin çağdaş Fransızca-Türkçe iki dilli sözlüklerinde nasıl karşılandığı da gösterilecektir. Bu şekilde Calfa ile diğer iki dilli sözlükler arasındaki benzerlikler ve farklılıklar da göz önüne serilirken aynı zamanda eserde geçen yabancı eklerle türetmelerin sadece Calfa'ya özgü olup olmadığı da belirlenecektir.

Calfa'da bulunan yabancı eklerle türemiş / türetilmiş sözcüklerin bazıları Ayverdi, İlhan (2005), *Dil Derneği Türkçe Sözlük* (2005), Doğan, Mehmet (1990), Eren, Hasan (1999), Gülensoy, Tuncer (2007). Nişanyan, Sevan (2002). *Örnekleriyle Türkçe Sözlük* (1995), Püsküllüoğlu, Ali (2012), *Türkçe Sözlük* (2011) gibi çağdaş sözlüklerde de geçmektedir. Bu çalışmada çağdaş sözlüklerde geçen böyle sözcüklere yer verilmemiştir.

Calfa'da Türkçe kök ve gövdelerden yeni sözcükler türeten yabancı ekler ve bu eklerle türetilmiş sözcükler aşağıda maddeler hâlinde verilmiştir.

1. î Ekiyle Türetmeler

Calfa'da bazı Türkçe kök ve gövdelerden yabancı bir ek olan î ekiyle türetmeler yapıldığı görülmektedir. Bu ek, "*İsinden isim yapma ekidir. Arapçadan alınmıştır.*" (Yelten 2013: 174). "*Osmanlı Türkçesinde doğrudan doğruya Arapçadan alınan nispet sıfatları kullanıldığı gibi, Arapça-Farsça kökenlere nispet eki getirmek suretiyle yeni sıfatlar da türetilmiştir. Zamanla Türkçe kelimelere de bu ek getirilmiş (altunî, demirî, kurşunî, gümüşî gibi), böylece Türkçedeki nispet sıfatlarının sayısı epey kabarmıştı.*" (Doğan 2003: 190).

Calfa'da gerek Türkçe kök ve gövdelerden gerekse *elektriki, galvaniki, romani, telegrafî* gibi sözcüklerde görüleceği üzere Batı dillerinden gerekse *ücreti, kireci, avazi* gibi sözcüklerde görüleceği üzere Arapça ve Farsçadan alınma sözcüklere nispet î'si getirilerek türetilmiş bir hayli sözcük yer almaktadır. Burada sadece Türkçe kök veya gövdelerden nispet î'si ile türetilmiş fakat günümüz sözlüklerinde yer almayan sözcüklere yer verilmiştir. Aşağıdaki listede önce Fransızca sözcükler, sonra bunlara karşılık verilen sözcüklerin eserdeki orijinal imlasi, daha sonra da bu imlann günümüz alfabesine aktarımı gösterilmiş, en sondaki sütunda da sözcüklerin geçtiği sayfa numarası verilmiştir.

1.	ferrugineux, euse a.	démiri, demirli.	demiri, demirli.	178b
2.	purpurin, e a.	ménévich, guvézi.	meneviş, güvezi.	332a
3.	sidéral, e a.	nudjoui, yeldezi.	nücumi, yıldızı.	379b

4.	urineux, se a.	<i>sidiki.</i>	<i>sidiki.</i>	425b
5.	vermineux, se a.	<i>soghouldjani.</i>	<i>soğulcani.</i>	433b

Calfa'da yukarıda listelenen sözcüklerden başka *samani*, *türkü* gibi Türkçe sözlerden nispet î'si ile türetilmiş sözcükler de yer alır. Fakat bu sözcükler günümüz Türkçesinde de yer aldığı için listeye alınmamıştır.

1.1. Demiri

Calfa'da geçen *demiri* sözcüğü günümüzde de kullanılmaktadır. Fakat sözcüğün taşıdığı anlam bugünkünden farklıdır. Günümüzde bir renk adı olarak *demir rengi*, *pas rengi*, *gri*, *gri renginde olan* anlamlarında kullanılmaktadır. Şemseddin Sami'de de *demir rengine çalar kır (at)* şeklinde verilmiştir (2015: 246). Bu sözcük Calfa'da renk adı olarak kullanılmaz.

Calfa'da *demiri* anlamı da verilen *ferrugineux* sözcüğü bazı tarihî ve çağdaş iki dilli sözlüklerde şu şekilde geçmektedir.

Bianchi	<i>demirlü</i> (1831: 246).
Şemseddin Sami	<i>demir kabilinden veya demiri hâvî olan, demirli, hadîdî</i> (1905: 1045).
Saraç	<i>demirli, çelikli, içinde demir tuzları bulunan</i> (1985: 597).
Yurdakul	<i>genellikle demir oksit biçiminde demir içeren</i> (2011: 717).

Calfa'da geçen *demiri* sözcüğü Türkçe bir isimden türetilmiş sıfattır. Aslında bu sözcük yerine bazı sözlüklerde olduğu gibi Arapça kökenli *hadîdî* sözcüğü ile *demir kabilinden veya demiri hâvî olan / içinde demir tuzları bulunan* şeklinde açıklayıcı bir ifade de kullanılabilirdi. Fakat Calfa'da bunların yerine Eski Türkçeden beri çok yaygın kullanımı olan bir sözcüğe dilin mevcut imkânları zorlanarak yabancı da olsa işlek bir ek getirilip yeni bir sözcük türetme yoluna gidilmiştir.

1.2. Güvezi

Calfa'da *güvezi* karşılığı da verilen *purpurin* sözcüğü bazı tarihî ve çağdaş iki dilli sözlüklerde şu şekilde geçmektedir:

Rhasis	<i>meneviş</i> (1829: 141).
Bianchi	<i>ercüvani, münevviş, bade renk</i> (1831: 663).
Hindoglu	<i>al</i> (1831: 445).
Şemseddin Sami	<i>erguvan rengine karîb olan, erguvani</i> (1905: 1795).
Saraç	<i>fırfırimsi, lal rengini andıran</i> (1985: 1135).
Yurdakul	<i>mor renkli</i> (2011: 1348).

Calfa'da geçen *güvezi* sözcüğü *güvez rengine yakın* anlamına gelen bir sıfattır. Tietze'de *güvezi* sözcüğünün 'güvez renginde' anlamına geldiği, sözcükte geçen sondaki ekin ise renk sıfatlarında kullanılan -î eki olduğu belirtilmiştir (2016: Üçüncü Cilt, 331). Çağbayır da sözcüğün "1. Mora çalan kırmızı renkte; vişne çürüğü renginde. 2. Morumsu. 3. Yeşilimsi." gibi anlamlara geldiğini söylemektedir (2007: 1816).

Eserde *güvezi* sözcüğüyle beraber aynı madde içinde *meneviş* sözcüğü de geçmektedir, yani bu iki sözcük yakın anlamlıdır. Türkçe bir sözcükten yabancı bir

ekle türetilmiş *güvezi* sözcüğüyle aslında Farsça kökenli olan ve *menekşe rengi* anlamına gelen *meneviş* sözcüğüne de Türkçe bir karşılık da bulunduğu söylenebilir.

1.3. Yıldızı

Calfa'da *yıldızı* karşılığı da verilen *sidéral* sözcüğü bazı tarihî ve çağdaş iki dilli sözlüklerde şu şekilde geçmektedir:

Bianchi	<i>nücume dair, nücume muteallık, nücumi</i> (1831: 795).
Şemseddin Sami	<i>nücümü, kevkébî</i> (1905: 2209).
Saraç	<i>yıldızsal, yıldızlara değgin</i> (1985: 1299).
Yurdakul	<i>yıldızlarla ilgili</i> (2011: 1498).

Calfa'da aynı madde içinde *nücumi* ve *yıldızı* sözcükleri beraber geçmektedir. *Yıldızı* sözcüğüyle Arapça kökenli *nücumi* sözcüğünün Türkçeleştirildiği söylenebilir.

1.4. Sidiki

Calfa'da *sidiki* karşılığı verilen *urineux* sözcüğü bazı tarihî ve çağdaş iki dilli sözlüklerde şu şekilde geçmektedir:

Bianchi	<i>sidiklü</i> (1831: 905).
Şemseddin Sami	<i>sidik kabilinden olan, bevlî</i> (1905: 2188).
Saraç	<i>sidiksi, sidiğe özgü</i> (1985: 1439).
Yurdakul	<i>idrarla ilgili olan</i> (2011: 1655).

Calfa'da geçen *sidiki* sözcüğü *sidiksi, sidikle ilgili olan, bevlî* gibi anlamlara gelen bir sıfattır. Eserde geçen bu sözcükle aslında Arapça kökenli *bevlî* sözcüğü Türkçeleştirilmiştir.

1.5. Soğulcani

Calfa'da *soğulcani* karşılığı verilen *vermineux* sözcüğü bazı tarihî ve çağdaş iki dilli sözlüklerde şu şekilde geçmektedir:

Şemseddin Sami	<i>kurd ve solucandan hasıl olan hastalıklara itlâk olunur, emrâz-i dûdiye</i> . (1905: 2000).
Saraç	<i>barsak kurtlarına değgin, solucan gelen</i> (1985: 1458).
Yurdakul	<i>bağırsak solucanlarıyla ilgili</i> (2011: 1674).

Calfa'da geçen *soğulcani* sözcüğünün *bağırsak kurdu hastalıkları, bağırsak solucanlarıyla ilgili* gibi anlamlara geldiği görülmektedir. Eserde geçen *soğulcani* sözcüğü yerine Şemseddin Sami'de *kurd ve solucandan hasıl olan hastalıklara itlâk olunur* ve *emrâz-i dûdiye* karşılıkları verilmiştir. Bu durum Calfa'da *vermineux* sözcüğünü karşılamak için açıklayıcı bir ifade ya da Farsça tamlama yapısındaki alıntı bir sözcük kullanmak yerine bilinen ve gerçekten de kavramla çok yakın ilgili olan bir sözcüğe dilin mevcut imkânları zorlanarak yabancı bir ek getirilip yeni bir sözcük türetme yoluna gidildiğini göstermektedir.

Eserde Türkçe kök veya gövdelerden nispet î'si ile türetilmiş 5 sözcük tespit edilmiştir. Calfa'da geçen bu sözcüklerin diğer tarihî Fransızca -Türkçe sözlüklerde yer almadığı görülür.

Calfa'da yabancı sözcükleri karşılamak için alıntı yapmak veya bir söz öbeğinden yararlanmak yerine bazen Türkçe sözcüklere yabancı ekler getirilerek yeni sözcükler türetilme yoluna gidilmiştir. Bu şekilde dilin mevcut sözcükleri değerlendirilmeye çalışılmıştır.

Türkçe sözcüklerden nispet î'si ile türetilmiş sözcükler Osmanlı Türkçesinde ihtiyaç duyulan sözcüklerin karşılanmasında, yabancı kökenli sözcüklerin Türkçeleştirilmesinde az da olsa yabancı eklerden de yararlanıldığını göstermektedir. Sözcük yapım kurallarına aykırı görünse de bu durum Türkçenin yeni sözcükler türetmek için bulduğu pratik bir çözüm olarak görülebilir.

“*Temas halindeki diller birbirleri arasında her türlü dil unsurunu alıp verebilirler.*” (Demirci 2015: 362). Yabancı kökenli bir ek olan nispet î'sinin kullanım yaygınlığı günümüz Türkçesinde azalmakla birlikte bu ek yerini yine yabancı kökenli bir ek olan *+al / +sAl* almıştır. Nitekim günümüz Türkçesinde de bu ekle türetilmiş *kutsal, duygusal, yerel* gibi birçok sözcük yer almaktadır. Bu durum dilde ihtiyaç duyulan sözlerin türetilmesinde veya yabancı kökenli sözcüklerin Türkçeleştirilmesinde yabancı kökenli eklerden de faydalandığı, yabancı kökenli olsa bile Türkçede önemli bir ihtiyacı karşılayan, boşluğu dolduran yabancı kökenli eklerin de Türkçeye mal olduğunu göstermektedir.

2. Dan Ekiyle Türetmeler

Dan eki eklendiği sözcüğü isim yapan Farsça bir ektir. Bu ek, hâl eki olan *+Dan* ekiyle karıştırılmamalıdır. “*Âlet isimleri yapımında kullanılır, daha çok nesnelere konulduğu kapları ifade eder.*” (Develi 2014: 5). “*Zarfıyet beyan etmek için Arabî ve Farsî isimlere lâhik olur. Galat olarak bazı Türkçe kelimelere de ilâve olunur: içnedan.*” (Toven 2004: 132). Günümüz Türkçesinde de *sürmedan, yağdanlık, çaydanlık* gibi sözcüklerde bu ek varlığı görülmektedir.

Calfa'da Farsça *dan* ekiyle türetilmiş birkaç sözcük yer almaktadır. Bunlar aşağıda listelenmiştir.

1.	crachoir sm.	tukurdan.	tükürdan.	97b
2.	poivrière sf.	bibérdan.	biberdan.	312b

Calfa'da Farsça *dan* ekiyle türetilmiş iki sözcük tespit edilmiştir. Calfa'da bu sözcüklerden başka *dan* ekiyle türetilmiş *çaydan* ve *yağdan* sözcükleri de yer alır. Söz konusu bu sözcükler günümüzde *çaydanlık* ve *yağdanlık* şeklinde söz varlığında yer bulmuştur.

2.1. Tükürdan

Calfa'da *tükürdan* karşılığı verilen *crachoir* sözcüğü bazı tarihî ve çağdaş iki dilli sözlüklerde şu şekilde geçmektedir:

Rhasis	<i>tükürük hokası</i> (1828: 196).
Hindoglu	<i>tükürdan</i> (1831: 131).
Mallouf	<i>tükürük hokası</i> (1856: 136).
Şemseddin Sami	<i>tükürük hokası</i> (1905: 649).

Saraç	<i>tükürük hokkası</i> (1985: 341).
Yurdakul	<i>tükürük hokkası</i> (2011: 417).

Farsça *dan* eki *tükürdan* sözcüğünde fiilden isim yapan bir ek işlevindedir. Bu ek yukarıda da görüleceği üzere *tükürük hokkası* sözcüğünün yerini tutmaktadır. Bu şekilde iki sözcükle ifade edilen bir kavram tek sözcükle ifade edilmiştir.

2.2. Biberdan

Calfa'da *biberdan* karşılığı verilen *poivrière* sözcüğü bazı tarihî ve çağdaş iki dilli sözlüklerde şu şekilde geçmektedir:

Bianchi	<i>biber kabi</i> (1831: 616).
Hindoglu	<i>bahar kutusu</i> (1831: 426).
Mallouf	<i>biberdan, biber kabi</i> (1856: 608).
Şemseddin Sami	<i>büber kutusu veya tabağı, biberdan</i> (1905: 1733).
Saraç	<i>biberlik</i> (1985: 1076).
Yurdakul	<i>karabiberlik</i> (2011: 1285).

Farsça *dan* eki *biberdan* sözcüğünde isimden isim yapan bir ek işlevindedir. Tietze'de, *biberdan* sözcüğünün *biberlik* anlamına geldiği ve sözcüğün sonundaki ekin *bir şeyin kabını ifade eden isimlerde kullanılan Fa. -dan* eki olduğu belirtilmiştir (2016: Birinci Cilt, 692). Parlatır da sözcüğe "*Biber konulan kap, biberlik.*" anlamlarını vermiştir (2006: 193). *Biberdan* sözcüğü Mallouf ve Şemseddin Sami'de de geçmesine rağmen günümüze kadar gelememiş olması dikkat çekicidir.

3. Vari Ekiyle Türetmeler

Şemseddin Sami'de vâri ekinin (وارى)Farsça *vâr*'dan geldiği; benzer, müşabih, tarz ve biçiminde anlamları ifade ettiği belirtilmektedir (2015: 1299). "*Eklendiği söze "tarzında, biçiminde, usulünde, benzer, gibi." anlamlar kazandırarak birleşik söz varlıkları oluşturur:..."*" (Parlatır 2006: 1780). Calfa'da tespit edilen, bu ekle türetilmiş sözcükler aşağıda listelenmiştir.

1.	enfantin, e a. puéril, e a.	<i>tchodjoukvari.</i> <i>tchodjoukvari,</i> <i>tchodjoukdja.</i>	<i>çocukvari.</i> <i>çocukvari,</i> <i>çocukca.</i>	161a 331a
2.	odontoïde a.	<i>dichvari.</i>	<i>dişvari.</i>	277b
3.	échancre va.	<i>yaïvari késmék.</i>	<i>yayvari kesmek.</i>	146a
4.	laminer va.	<i>ténékévari étmék.</i>	<i>tenekevari etmek.</i>	230b

Calfa'da Türkçe kök ve gövdelerden Farsça *vari* ekiyle türetilmiş dört sözcük tespit edilmiştir. Bunların dışında *halkavari, kafesvari, kubbevari, külahvari, masalvari, yeşimvari* gibi ilk ögesi de alıntı olan sözcükler de yer alır.

3.1. Çocukvari

Calfa'da *çocukvari, çocukça* karşılığı verilen *enfantin* ve *puéril* sözcükleri bazı tarihî ve çağdaş iki dilli sözlüklerde şu şekilde geçmektedir:

Rhais	puéril: <i>tifle dâir, tiplâne</i> (1829: 139).
Bianchi	enfantin: <i>oğlancıklare mahssus</i> (1831: 190). puéril: <i>oğlancıklere mahsus, tıfli</i> 1831: 661).
Hindoglu	enfantin: <i>çocukca</i> (1831: 216).
Mallouf	puéril: <i>çocukça, çocukvari</i> (1856: 656).
Şemseddin Sami	enfantin: <i>çocukluğa ve çocuklara mensûb ve muteallik veya şâyeste olan, çocukca, tıfilâne</i> (1905: 919). puéril <i>çocuklara mahsûs, tıfli, çocukca</i> (1905: 1790).
Saraç	enfantin: <i>çocukça, çocuksu, çocuklara özgü</i> (1985: 510). puéril: <i>çocukluğa değgin, çocuklara değgin çocuklara özgü, çocuklara yaraşır, çocuksu</i> (1985: 1132).
Yurdakul	enfantin: <i>çocukça, çocuklara özgü, çocuklara yönelik</i> (2011: 619). puéril: <i>çocuklarla ve çocuklukla ilgili</i> (2011: 1346).

Calfa'da *çocukvari* sözcüğü *enfantin* maddesinde tek başına, *puéril* maddesinde ise *çocukca* sözcüğüyle birlikte geçer. Bazı sözlüklerde geçen *tıfli* ve *tıfilane* sözcükleri Calfa'da geçmez. Öyle anlaşılıyor ki *çocukvari* ve *çocukça* sözcükleri *tıfli*, *tıfilane* sözcüklerinin yerine kullanılmış, böylelikle bu sözcükler Türkçeleştirilmeye çalışılmıştır.

3.2. Dişvari

Calfa'da *dişvari* karşılığı verilen *odontoide* sözcüğü bazı tarihî ve çağdaş iki dilli sözlüklerde şu şekilde geçmektedir:

Şemseddin Sami	<i>diş şeklinde</i> (1905: 1561).
Saraç	<i>diş biçiminde</i> (1985: 961).
Yurdakul	<i>diş biçiminde, dişe benzer bir çıkıntı yapmış</i> (2011: 1146).

Calfa'da geçen *dişvari* sözcüğü *diş gibi*, *diş şeklinde* vb. anlamlara gelmektedir. Görüleceği üzere iki sözcükten meydana gelen bir söz öbeği yerine Calfa'da Türkçe bir kökten yabancı bir ekle türetilmiş tek bir sözcük kullanılmıştır.

3.3. Yayvari

Calfa'da *yayvari kesmek* anlamı verilen *échanrer* sözcüğü bazı tarihî ve çağdaş iki dilli sözlüklerde şu şekilde geçmektedir:

Bianchi	<i>hilal şekeli üzere kumaşde kesik etmek</i> (1831: 165).
Hindoglu	<i>kemer gibi kesmek</i> (1831: 195).
Şemseddin Sami	<i>bir şeyi dahilen kavs ve hilâl şeklinde kesmek, takvis etmek</i> (1905: 854).
Saraç	<i>ayça yada V biçiminde oymak</i> (1985: 473).
Yurdakul	<i>hilal veya V biçiminde oymak</i> (2011: 576).

Calfa'da geçen *yayvari kesmek* fiilindeki *yayvari* sözcüğü *hilal şeklinde*, *kavisli biçimde*, *V biçiminde* vb. anlamlara gelmektedir. Görüleceği üzere *yayvari* sözcüğü, en az iki sözcükle ifade edilebilen bir kavramı karşılamak için kullanılmıştır. Yani birleşik bir sözcük yerine, yabancı ekle de olsa türetilmiş bir sözcük kullanılmıştır.

3.4. Tenekevari

Calfa'da *tenekevari etmek* anlamı verilen *laminer* sözcüğü bazı tarihî ve çağdaş iki dilli sözlüklerde şu şekilde geçmektedir:

Bianchi	<i>maden incelemek, madeni teneke etmek</i> (1831: 409).
Hindoglu	<i>çekicile açmak, tahta yapmak</i> (1831: 343).
Şemseddin Sami	<i>silindirden, haddeden geçirmek, bir madeni döverek safhaya tahvil etmek, tasfih etmek</i> (1905: 1333).
Saraç	<i>(Madenleri) yaprak yada kol haline getirmek, yapraklaştırmak, haddeden geçirmek</i> (1985: 811).
Yurdakul	<i>haddeden geçirerek yaprak haline getirmek</i> (2011: 962).

Calfa'da geçen *tenekevari etmek* sözcüğü bir madeni silindirden geçirmek, haddeden geçirip yaprak hâline getirmek gibi anlamlara gelmektedir.

4. Hem+ Ekiyle Türetmeler

Farsça kökenli *hem+* eki “Farisî ve Arabî isimlerin başına gelip Tr. «daş» edatı gibi müşareket ve refakat beyan eder sıfatlar teşkil eder.” (Şemseddin Sami 2015: 454). “Başına geldiği Arapça ve Farsça kelimelere Türkçe'deki “-daş” eki gibi birliktelik ve ortaklık anlamı katarak birleşik sıfatlar yapan ön ek.” (Ayverdi 2005: 1239). Fakat Calfa'da *hem+* ekinin Türkçe sözcüklerle beraber kullanıldığı da görülmektedir. Eserde geçen bu sözcükler aşağıda verilmiştir:

1.	<i>complice a.</i>	<i>muttêhim, hémsoutch.</i>	<i>müttehim, hemsuç.</i>	77a
2.	<i>confrère sm.</i>	<i>hémkardach, réfik.</i>	<i>hemkardaş, refik.</i>	81b

Calfa'da Türkçe sözlerden Farsça *hem* ön ekiyle türetilmiş *hemsuç*, *hemkardaş* sözcükleri yer alır. Fakat bunların yanında bu sözcüklerden türemiş olan *hemsuçluk* ve *hemkardaşlık* sözcükleri de eserde geçer.

4.1. Hemsuç

Calfa'da *hemsuç* karşılığı verilen *complice* sözcüğü bazı tarihî ve çağdaş iki dilli sözlüklerde şu şekilde geçmektedir:

Rhasis	<i>hem tohmet</i> (1828: 159).
Bianchi	<i>şerik, hissedar, nasibdar, hemgünahlü</i> (1831: 75).
Hindoglu	<i>barabar suç eden, hemsuç</i> (1831: 97).
Şemseddin Sami	<i>şerik-i cürm, fail-i müşterek, yordak, muâvin</i> (1905: 549).
Saraç	<i>suç ortağı</i> (1985: 291).
Yurdakul	<i>suç ortağı</i> (2011: 355).

Calfa'da geçen *hemsuç* sözcüğü *suç ortağı*, *yordak* gibi anlamlara gelmektedir. Bundan önce geçen yabancı eklerin tıpkı Türkçe bir ek gibi sözcüklere sondan eklenerek yeni sözcükler türettiği görülmektedir. Fakat *hem+* eki sözcüklere sondan değil baştan eklenmektedir. Ekin Türkçe sözcüklere de baştan eklenmesi biraz şaşırtıcı gibi gelebilir. Bu durum Osmanlı Türkçesinde söz konusu eki barındıran çok sayıda sözcüğün yaygın olarak kullanılmasından ileri gelmektedir.

4.2. Hemkardaş

Calfa'da *hemkardaş* karşılığı verilen *confrère* sözcüğü bazı tarihî ve çağdaş iki dilli sözlüklerde şu şekilde geçmektedir:

Rhasis	<i>yoldaş</i> (1828: 168).
Bianchi	<i>yoldaş, yaran, hemdem</i> (1831: 81).
Hindoglu	<i>hem kardaş</i> (1831: 104).
Mallouf	<i>hem kardaş, refik</i> (1856: 116).
Şemseddin Sami	<i>arkadaş, hem sınıf, hemsanat, meslekdaş</i> (1905: 566).
Saraç	<i>meslektaş</i> (1985: 302).
Yurdakul	<i>meslektaş, eş</i> (2011: 368).

Calfa'da geçen *hemkardaş* sözcüğü *refik, yoldaş, yâren, arkadaş* gibi anlamlara gelmektedir. *Hemkardaş* sözcüğünü karşılayan söz konusu sözcükler Calfa'da farklı yerlerde geçmektedir. Bu durum *hemkardaş* sözcüğünün bu sözcüklerden farklı bir anlam inceliğine sahip olduğunu göstermektedir.

Farsça *hem+* ön eki Türkçedeki *+Daş* ekiyle yaklaşık aynı işlevlere sahip bir ektir. *Hemkardaş* sözcüğünde *hem+* ekinin, *+Daş* ekiyle türetilmiş bir sözcüğe gelmesi ilginçtir. Sanki aynı işlevli iki ek bir arada kullanılmıştır. Fakat *hem+* eki *kardaş* sözcüğünün anlamını değiştirmiş, yeni bir kavrama karşılık olarak kullanılmıştır.

Calfa'da *hem+* ekiyle türetilmiş sözcüklerin dönemin bazı sözlüklerinde de geçtiği görülmektedir. Bu durum *hem+* ekiyle oluşturulmuş sözcüklerin sadece Calfa'ya özgü olmadığı, dönemin söz varlığında kendine yer bulduğunu göstermektedir. Fakat Osmanlı döneminde kendine yer bulmuş bu sözcükler günümüzde kullanılmamaktadır. Öyle anlaşılıyor ki *hem+* eki yerini günümüzde tamamıyla *+Daş* ekine bırakmıştır.

Osmanlı Türkçesi söz varlığında yer alan yabancı unsurlar Türk kültürünün Fars ve Arap kültürüyle uzun süreli, çok sıkı bir ilişkisinin olduğunu ortaya koymaktadır. Bu ilişkide aynı medeniyet dairesi içinde bulunma, ortak dinî değerlere sahip olma, yakın coğrafyalarda yaşama gibi etkenler belirleyici olmuştur. Tarihî ve kültürel yakın ilişkileri bulunan dillerin hem sözcük olarak hem de yapı olarak birbirini etkilemesi doğal, kabul edilebilir bir durumdur.

5. Be Ekiyle Türetmeler

Günümüz Türkiye Türkçesi söz varlığında *aybeay, günbegün, yüzbeyüz* gibi *be* ekiyle oluşmuş ikilemeler bulunur. Söz konusu ikilemelerde Türkçe sözcüklerin arasına giren *be* eki Farsçadır. “*Birbirinin aynı iki kelime arasında karşılıklı bir münasebet ifâde eder.*” (Tietze 2016: Birinci Cilt, 624). “*Tekrarlanan iki kelime arasına veya tâ edatından sonra getirilerek zarflar teşkil eder... Türkçede, tekrarlanan ve daha çok zaman ifâde eden iki kelime arasına getirilerek de kullanılmıştır:...*” (Ayverdi 2005: 311).

Calfa'da bu ekle oluşmuş fakat günümüz Türkçesinde bulunmayan ikilemeler yer alır. Bu ikilemeler aşağıda listelenmiştir.

1.	à moitié	<i>yarem, yarebé yare.</i>	<i>yarım, yaribe yarı.</i>	259a
----	----------	----------------------------	----------------------------	------

2.	par an	yelda, sénévi, yel bé yel.	yıldı, senevi, yıl be yıl.	288b
----	--------	----------------------------	----------------------------	------

Calfa'da *be* ekiyle oluşmuş 2 sözcük tespit edilmiştir. Eserde *ay be ay, gün be gün, karşı be karşı, yüz be yüz* ikilemeleri de geçer. Fakat bu ikilemeler günümüz sözlüklerinde de yer almaktadır.

5.1. Yaribe yarı

Calfa'da *yaribe yarı* karşılığı verilen *à moitié* ifadesi bazı tarihî ve çağdaş iki dilli sözlüklerde şu şekilde geçmektedir:

Rhais	<i>yarussı, nisfi</i> (1829: 28).
Şemseddin Sami	<i>yarı yarıya, münasafeten</i> (1905: 1472).
Saraç	<i>yarı yarıya, yarısına kadar</i> (1985: 911).
Yurdakul	<i>yarı yarıya, yarısı, yarıya kadarı</i> (2011: 1078).

Bundan önce geçen söz konusu ekler sözcüklerin sonuna veya önüne gelerek yeni sözcükler türetmekteydi. Fakat *be* iki sözcüğün ortasına gelmektedir. Calfa'da geçen *yaribe yarı* ifadesi *yarı yarıya* anlamına gelmektedir.

5.2. Yıl be yıl

Calfa'da *yıl be yıl* anlamı verilen *par an* ifadesi bazı tarihî ve çağdaş iki dilli sözlüklerde şu şekilde geçmektedir:

Rhais	<i>senede</i> (1828: 36).
Bianchi	<i>yıldı</i> (1831: 560).
Hindoglu	<i>senevi, yilde</i> (1831: 19).
Mallouf	<i>yıldı, senevi, seneviye, salıye, sal be sal...</i> (1856: 551).
Şemseddin Sami	<i>senevi</i> (1905: 1620).
Yurdakul	<i>her yıl, yıldı</i> (2011: 63).

Calfa'da geçen *yıl be yıl* sözcüğü *yıldan yıla, her yıl* gibi anlamlara gelmektedir.

Calfa'da yer alan Farsça yapılı bu ikilemeler analogi / örneksene yoluyla oluşmuştur. “Dilde bir kelimenin veya yapının şekli örnek alınarak o kelimeye / yapıya benzer yeni yapıların türetilmesine örneksene ‘analogi’ denir. Örneksene temelde kıyas yoluyla türetim demektir. Örneksene hem yerli unsurlar hem de yabancı unsurlar örnek alınarak yapılabilir.” (Demirci 2015: 160). Türklerin ve Farsların tarihî süreç içinde yakın ilişkileri dillerinde de belli bir etkilenmeyi beraber getirmiştir. Bunun sonucu olarak hem sözcük düzeyinde hem de yapı olarak iki dil birbirini oldukça etkilemiştir. Türkçede görülen Farsça yapılı bu ikilemeler de bu etkilenmenin bir sonucu olarak görülebilir.

“Diller arasındaki alışverişlerde en geniş yer tutan öğeler, sözcüklerdir. Ancak, bir başka dille ilişkide bulunan bir dil kimi zaman bu sözcüklerin dışındaki kimi öğeleri, hatta kuralları da alabilmekte, bu etkilenme, ilişkinin ölçüsüyle doğru orantılı olmaktadır.” (Aksan 2004: 39). Osmanlı Türkçesinde yer alan Arapça ve Farsça unsurlar Osmanlı Türkçesinin Arapça ve Farsça ile çok sıkı bir üst katman-yan katman ilişkisi içinde olduğunu göstermektedir.

Sonuç

Calfa'da sınırlı sayıda da olsa Türkçe kök ve gövdelere yabancı ekler getirilerek türetilmiş sözcükler yer almaktadır. Bu tür sözcük türetmeler analoji yoluyla olmuştur. Arapça ve Farsça kökenli eklerle türetilmiş bu sözcükler Türkçenin Arapça ve Farsçayla olan sıkı komşuluk ilişkisini gözler önüne sermektedir. Türklerin Arap ve Farslarla tarihten gelen yakın ilişkileri dillerinde de belli bir oranda etkilenmeyi beraberinde getirmiştir. Arapça ve Farsça hem sözcük olarak hem de az da olsa yapı olarak Türkçeyi etkilemiştir.

Bir dilde üst katman veya yan katman ilişkisiyle farklı dillerden sözcükler kopyalandığı gibi bazı eklerin de kopyalandığı görülür. Bu çok olağan bir durumdur. Başka dillerden kopyalamalar gerçek bir ihtiyaca cevap veriyorsa, dildeki bir boşluğu dolduruyorsa dilin anlatım gücünü artırır. Türkçedeki sözcük ve ek kopyalamalarını bu bağlamda düşünmek gerekir.

Calfa'daki yabancı eklerle türetmeler Fransızca sözcüklere söz varlığından bir karşılık bulunamadığında ya da alıntı sözler kullanılmak istenmediğinde, bazen de mevcut alıntı sözlere alternatif sözler oluşturulmak istendiğinde yapılmıştır. İşlek sözcüklere üst ve yan katman dillerinden alınan ekler getirilerek türetilmiş böyle sözcükler dilin imkânlarını zorlama, sınırlılıklarını aşma düşüncesini, aynı zamanda ihtiyaç duyulan yeni sözleri bulmak için mevcut söz varlığını mümkün olduğunca kullanma gayretini de ortaya koymaktadır.

Türkçede yabancı eklerin varlığı bir gerçektir. Köken olarak yabancı olsa da söz konusu ekler dilin yabancı olduğu ekler değildir. Dilin söz varlığında bulunan alıntı birçok sözcükte bu eklerin varlığı görülmektedir.

Türkçede yaygın olarak kullanılan bazı yabancı ekler kimi gramer kitaplarında, bu eklerle türetilmiş kelimeler de birtakım sözlüklerde kendine yer bulmuştur. Bu durum söz konusu eklerin artık pek yabancılıklarının kalmadığını, dilde olağan şekilde kullanıldıklarını göstermektedir.

“... bir milletin lûgatine giren kelimeler, artık o milletin millî diline mal olmuştur.”, “Türk halkının bildiği ve kullandığı her kelime türkçedir...” (Gökalp 1999: 137-139). Bu bağlamda hangi yapıda olursa olsun, hangi eklerle türetilirse türetilsin belli bir ihtiyacı karşılayan, dilde kendine yer bulmuş, sözlüklere girmiş bütün sözcükleri Türkçeleşmiş kabul etmek gerekir.

Osmanlı Türkçesinde görülen yabancı eklerle türetilmiş *türki*, *gümüşü*, *altuni*, *günbegün*, *aybey* gibi birtakım sözcüklerin günümüz Türkçesinde de kullanılmaya devam edildiği görülmektedir. Osmanlı Türkçesinde sadece Arapça ve Farsça eklerle türetilmiş sözcükler yer alırken Türkiye Türkçesinde *yöresel*, *dinsel*, *bölgesel*, *uydurmasyon*, *atmasyon*, *dokunmatik*, *işkolik* gibi Batı dillerinden gelmiş eklerle türetilmiş bir hayli sözcük bulunmaktadır. Bu durum Türkçenin Arapça ve Farsçanın yanında son dönemde Batı dilleriyle de yakın bir ilişki içine girdiğini göstermesi bakımından önemlidir.

Güncel Türkçe Sözlük'te yer alan yabancı eklerle türemiş / türetilmiş sözcüklerin tespit edilerek Türkçede en çok hangi yabancı eklerin kullanıldığı, bu eklerin kullanım

sıklığı, bu eklerle türetilmiş sözcüklerin en çok hangi kavramları karşıladığı ortaya çıkarılmalıdır. Daha sonra yabancı eklerin Türkçede kullanılma sebepleri ortaya konmalıdır. Daha ileri aşamada ise yabancı eklerin yerine kullanılacak alternatifler sunulmalıdır.

Kaynakça

- ADALI, Oya (2004). *Türkiye Türkçesinde Biçimbirimler*. İstanbul: Papatya.
- AKARSU, Bedia (1984). *Wilhelm Von Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı*. İstanbul: Remzi.
- AKSAN, Doğan (2004). *Türkçenin Sözvarlığı*. Ankara: Engin.
- AYVERDİ, İlhan (2005). *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*. 3 Cilt. İstanbul: Kubbealtı.
- BANGUOĞLU, Tahsin (1998). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- BASKIN, Sami; MUMCU, Muhsin (2017). “İki Dillileştirilmiş Sözlükler ve Türkçenin Yabancılarla Öğretimi”. *International Journal of Language Academy*, 5/6: 229/237.
- BIANCHI, T. X. (1831). *Vocabulaire Français-Turc*. Paris.
- CALFA, A. (1869). *Dictionnaire De Poche Français-Turc*. Paris.
- ÇAĞBAYIR, Yaşar (2016). *Büyük Türkçe Sözlük*. İstanbul: Ötügen.
- DEMİRCİ, Kerim (2015). *Türkoloji İçin Dilbilim*. Ankara: Anı.
- DENY, Jean (1941). *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi)* (Ter. ed. Ali Ulvi Elöve), İstanbul: Maarif.
- DEVELİ, Hayati (2014). *Osmanlı Türkçesi Grameri - I, II*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Dil Derneği Türkçe Sözlük* (2005). Ankara: Dil Derneği.
- DOĞAN, Enfel (2012). “Türkiye Türkçesinde Nispet Ekini Karşılama Yolları”. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi* 30: 189-207.
- DOĞAN, Mehmet (1990). *Büyük Türkçe Sözlük*. Ankara: Rehber.
- EREN, Hasan (1999). *Türk Dilinin Etimolojik Sözlüğü*. Ankara: Bizim Büro.
- ERGIN, Muharrem (1993). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak.
- GÖKALP, Ziya (1999). *Türkçülüğün Esasları* (Haz. Mehmet Kaplan). İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı.
- GÖKSEL, Aslı; KERSLAKE, Celia (2005). *Turkish: A Comprehensive Grammar*. London and New York: Routledge.
- GÜLENSOY, Tuncer (2007). *Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I-2*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- HATİBOĞLU, Vecihe (1981). *Türkçenin Ekleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- HİNDOĞLU, A. (1831). *Dictionnaire Abrégé Français-Turc*. Vienne.
- İMER, Kâmile (1976). *Türk Dil Devrimi*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- LEWIS, Geoffrey (2016). *Trajik Başarı* (Çev. Mehmet Fatih Uslu). İstanbul: Çeviribilim.
- LEWIS, G. L. (1967). *Turkish Grammar*. Oxford: Oxford University Press.
- KORKMAZ, Zeynep (2009). *Türkiye Türkçesi Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- MALLOUF, N. (1856). *Dictionnaire Français-Turc*. Paris.
- NIŞANYAN, Sevan (2002). *Sözlerin Soyağacı: Çağdaş Türkçenin Etimolojik Sözlüğü*. İstanbul: Adam.
- Örnekleriyle Türkçe Sözlük* (1995). Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.
- PÜSKÜLLÜOĞLU, Ali (2012). *Arkadaş Türkçe Sözlük*. Ankara: Arkadaş.
- RHASIS, G. (1828). *Vocabulaire Français-Turc*. Petersbourg.
- RHASIS, G. (1829). *Vocabulaire Français-Turc Seconde Partie*. Petersbourg.

- SARAÇ, Tahsin (1985). *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük (Grand Dictionnaire Français-Turc)*. İstanbul: Adam.
- ŞEMSEDDİN SAMİ (1905). *Dictionnaire Français-Turc*. İstanbul.
- ŞEMSEDDİN SAMİ (2015). *Kamus-ı Türkî* (Haz. Paşa Yavuzarslan). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- TIETZE, Andreas (2016). *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati, Birinci Cilt*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA).
- TIETZE, Andreas (2016). *Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati, Üçüncü Cilt*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA).
- TOVEN, Mehmet Bahaettin (2004). *Yeni Türkçe Lügat* (Haz. Abdülkadir Hayber). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türkçe Sözlük* (2011). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- YELTEN, Muhammet (2013). *Türk Dili ve Anlatım Bilgileri*. İstanbul: Der.
- YURDAKUL, Doğan (2011). *Büyük Fransızca-Türkçe Sözlük*. Ankara: Kurmay, Birinci Baskı.
- <https://sozluk.gov.tr/> (Son erişim tarihi: 01.09.2020).